

## **Kronikk**

### **Kirkelig demokrati – et spørsmål om valgordninger?**

Ulla Schmidt, forsker Stiftelsen Kirkeforskning (KIFO) og professor II Det teologiske fakultet, Univ. i Oslo.

**Et utvalg er i gang med arbeidet med å foreslå tiltak for å styrke demokratiet i Den norske kirke. Det er lett å være enig i at økt oppslutning om kirkelige valg er et viktig mål. Derimot er det problematisk at de sentrale aktørene ensidig fokuserer på endring av valgordninger som veien til målet. Problemene for det kirkelige demokratiet er sammensatte og omfatter også organisatoriske forhold, svak demokratisk kultur og maktsentralisering. Slike problemer kan ikke avhjelpes bare gjennom å endre valgordningene.**

Kultur- og kirke departementet har i samarbeid med Kirkerådet som kjent gitt et hurtigarbeidende utvalg i oppdrag å foreslå tiltak som kan styrke demokratiet i Den norske kirke. Denne oppnevningen inviterer til noen overveielser. Både utvalgets mandat og den mer generelle diskusjonen blant politiske og kirkelige aktører tyder på at styrking av det kirkelige demokratiet primært betraktes som et spørsmål om valgordninger. Det er det grunn til å være kritisk til. Det kirkelige demokratiet står overfor flere utfordringer enn uhensiktsmessige valgordninger, og det krever derfor mer enn noen enkle grep i valgordningene å styrke kirkens demokrati.

Den nylig gjennomførte prøveordningen for nominasjon av biskop kan tjene som en ”modellstudie” av hvordan en ordning i seg selv kan utløse demokratisk involvering blant medlemmene. Etter å ha trukket lærdom av prosessen i Oslo, lyktes de to neste bispedømmene ganske godt med å gjennomføre ordningen effektivt og ryddig etter forskriften. Likevel skapte ordningens mulighet til i menighetsmøter og -råd å foreslå kandidater til nominasjon lite engasjement i en bredere medlemsmasse, og prosessen involverte få ut over dem som allerede var aktive i menighetsrådet, ifølge KIFOs evaluering.

Evalueringenens konklusjon var at det manglet tiltak ut over selve ordningen for å skape engasjement og involvere medlemmene. Det ble i liten grad arbeidet målrettet med å spre informasjon om prosessen gjennom andre kanaler enn de mest tradisjonelle, med systematisk å forberede prosessen på grunnplanet gjennom kartlegging og informasjonsinnhenting angående aktuelle kandidater, eller med å involvere kirkemedlemmene og kommunisere betydningen av å delta i prosessen. Disse manglene hadde flere årsaker, blant annet en sparsom oppfølging og motivering fra sentralt og regionalt hold ut over å sette i gang prosessen, og utilstrekkelige rutiner og ressurser på lokalt plan til å prioritere prosessen. En var ikke oppmerksom på at en forutsetning for at ordningen kunne skape demokratisk engasjement var at den ble ledsaget av ytterligere målrettede tiltak og støttet opp av ressurser, prioritering og motivering.

Lærdommen i forhold i forhold til dagens diskusjon om valgordninger og demokrati kunne være at en ble mer oppmerksom på betydningen av organisatoriske forutsetninger lokalt, regionalt og sentralt i Den norske kirke, og mindre ensidig opptatt av formelle ordninger. Gode valgordninger er en nødvendig, men langt fra en tilstrekkelig betingelse for å styrke det kirkelige demokratiet.

En annen utfordring som håpet om et sterkere kirkelig demokrati støter på, er viktigheten av det en litt upresist kan kalle demokratisk kultur. For at et demokrati skal fungere trengs det formelle og uformelle arenaer for meningsdannelse, kanaler for at den kan flyte mellom ulike nivåer i kirken, og en tradisjon for og villighet blant en tilstrekkelig andel av medlemmene til å engasjere seg i denne samtaledimensjonen av demokratiet.

Svekket demokratisk kultur er et problem for sivilsamfunnets organisasjonsliv generelt, men også for Den norske kirke. Med unntak av enkelte gjengangersaker er det ingen sterk tradisjon for profilering av saker og kandidater på lokalplan i menigheten, eller for å ha åpne og tilgjengelige arenaer for meningsdannelse i aktuelle saker der den bredere medlemsmasse lar seg engasjere. Dette fins det ingen enkle løsninger på og det er urimelig å forvente at et hurtigarbeidende utvalg på tre-fire måneder finner et botemiddel på et problem som rammer tradisjonelt organisasjonsliv overhodet. Men det hører med i bildet av hvordan det kirkelige demokratiet fungerer, og bør dempe forventningene til hva en endret ordning i seg selv kan avhjelpe.

Disse innvendingene skal ikke forstås dit hen at det er hensiktsløst å endre valgordningene, bare at det er hensiktsløst *kun* å endre valgordninger. I diskusjonen om endringer har særlig noen forslag fått oppmerksomhet: tids- og evt. stedsmessig samordning med politiske valg, bruk av valgkort, og økt bruk av direkte valg. På bakgrunn av data fra KIFOs medlemsundersøkelse i Den norske kirke og høringssvarene etter Gjønnnesutvalget kan en gjøre seg noen overveielser om disse forslagene, og i en artikkel som publiseres fra KIFO i løpet av våren blir det gjort fyldig rede for noen slike overveielser. Her pekes det blant annet på at den viktigste grunn som oppgis for ikke å stemme av dem tilhører gruppen med det antatt største rekrutteringspotensial til kirkelige valg (de som har en nokså sterk tilknytning til Dnk og deltar på gudstjeneste noen ganger i året eller en gang i måneden), er at en vil overlate til de mer kirkelig aktive å stemme. Men de forslagene som har vært mest fremme i kirkens diskusjon retter seg ikke først og fremst mot denne, men mot andre grunner. Bruk av valgkort kan ha effekt i forhold til dem som enten ikke vet at de har stemmerett, eller som ikke vet at det er valg. Den første grunnen har riktignok en viss betydning, men den siste har liten betydning, skal vi tro medlemsundersøkelsen. Tids- eller stedsmessig samordning med politiske valg retter seg først og fremst mot dem som mener tid og sted har vært en hindring for å stemme, og det er nesten ingen. Det kan selvsagt tenkes at andre forhold enn dem som oppgis, hindrer folk i å stemme. Blant annet har forsøk med samordning tilsynelatende gitt de kirkelige valg drahjelp fra politiske valg. Det er likevel tankevekkende at det som nevnes som den viktigste grunnen i de gruppene som har et stort, uutnyttet rekrutteringspotensial til kirkelige valg, nemlig at en vil overlate til de mer kirkelig aktive å stemme, får så lite oppmerksomhet i kirkens diskusjon.

En strategi som derimot har fått stor oppmerksomhet er økt bruk av direkte valg til høyere organer som bispedømmeråd og kirkemøte. Analysen av høringssvarene etter Gjønnnesutvalget viser imidlertid at et flertall av instansene vil beholde indirekte valg. Men i tillegg viser de også klare forskjeller i synet på direkte valg, avhengig av instansenes lokalisering i sentrale eller spredtbygde strøk. Blant menighets- og fellelsråd i små (innb.tall) sokn / kommuner er det langt sterkere støtte til indirekte valg og motstand mot direkte valg, sammenlignet med store sokn. Tilsvarende er menighetsråd i små fellelsrådsområder (2 – 3 sokn) langt mer kritiske til direkte valg sammenlignet med rådene i store fellelsrådsområder. Ulikt mer karikerte fremstillinger utløser forslaget om økt bruk av direkte valg ikke (bare) bekymring for at en aktiv menighetskjerne mister innflytelse til den brede medlemsskare. Det utløser

tilsynelatende i minst like stor grad bekymring hos instanser utenfor sentrale strøk for ytterligere å miste innflytelse og påvirkningskraft til regions- og nasjonssentra, til sentraliserte råd med tilhørende byråkratiske og profesjonelle strukturer som er mindre tilgjengelige for medlemmenes demokratiske innflytelse.

I denne sammenheng blir en tankefull av å legge merke til at av det oppnevnte utvalgs sju medlemmer hører visstnok de fem hjemme i Oslo-området og det sjette i Trondheim, og de fleste er i tillegg mangeårige gjengangere i kirkelige eliter. En fristes til å spørre litt syrlig om dette utvalget helt ufrivillig også selv er et symptom på problemet det er satt til å løse, nemlig den berømte ”grasrotas” manglende delaktighet i styringen av Den norske kirke.